

תורת החכמים

גיליון שבועי להנחלת תורת רבותינו חכמי ספרד זיע"א
 יוצא לאור על ידי מכון חכמי ספרד רח' הרב צבאן 9 נתיבות
 טל' 077-5535280 | פקס 077-5535281 | מייל toratsfarad@gmail.com

עיר	כניסה	יציאה	ר"ת
י"ם	17:35	18:27	19:11
ת"א	17:33	18:25	19:08
חיפה	17:34	18:26	19:10
ב"ש	17:35	18:26	19:10

שבת ויקהל פקודי תש"פ

גיליון קנ"ו

תולדות החכמים

רבינו שלמה אלנאזי זיע"א - מהרש"א

רבינו נולד בעיר 'ברוסה' אשר ב'טורקיה' בסביבות שנת ש"ע לאביו רבי אברהם ולאמו שהייתה בתו של תלמיד האר"י רבי יוסף בנבנשת די שיגוריה מח"ס 'דובב שפתי ישנים'.

את תורתו קיבל מפי רבי אברהם אלנאזי (שכנראה היה קרובו), ובספרי רבינו מביא שמעונו ששמע מפיו, וכן מרבי יוסף גאנסו מח"ס 'פזמונים ושירים' (בכת"י). שאותו מכנה רבינו בתואר 'רבי ומורי'.

שער הספר שמע שלמה של רבינו משנת ת"ט

לימים, עבר רבינו לעיר 'אליפולי', שם למד בישיבה עם רבי יוסף (בנו של רבי אהרן מח"ס 'שירת 'תורת אמת') ועם רבי מאיר די בוטון מחבר 'שירת מהר"ם די בוטון' (בנו של בע"ס 'לחם משנה').

תקופה מסוימת שהיה רבינו בעיר 'איסטנבול', שם נשא ונתן במלחמתה של תורה עם החכמים רבי 'היאל באסאן', ועם הדיינים רבי אהרן המון ורבי אהרן קופין.

בשנת ת"י התיישב בעיר 'איזמיר' ופתח ישיבה גדולה שבה הרביץ תורה לעדרים. ובין תלמידיו יש המציינים את רבי אהרן לפפא מחבר 'שירת 'בני אהרן', שלימים לקחו רבינו כחתן לבתו. כמו כן מציין החיד"א, שרבי חיים אלנאזי מח"ס 'בני חיי' למד בישיבה זו, וכן מעיד רבי דוד קונפורטי בספרו קורא הדורות: "גם בזמן ההוא היה באיזמיר הרב ר' שלמה אלנאזי נר"ו וכו' למדתי בישיבתו בחברתו קצת זמן".

רבינו נמנה על חכמי העיר, אשר הם אף היו מאשרים את הספרים הראויים להדפסה. ובשנת ת"יז' אנו מוצאים את רבינו חתום על ספר 'כנסת הגדולה' לרבי חיים בנבנשת.

בחודש טבת שנת תכ"ו הגיעה תנועת ש"צ שר"י לשיא פעולתה באיזמיר, ורבינו אור עוז ולחם בהם בכל עוז יחד עם חתנו רבי אהרן לפפא, ושיגר אגרות לכל רחבי העולם נגדם. תומכי ש"צ ביקשו את נפשו לקחתה, עד שהוכרח להימלט על נפשו ולברוח יחד עם חתנו ובני ביתו. אך לאחר שנתגלה כוזב של ש"צ, חזר רבינו לאיזמיר.

בסביבות שנת תל"א התעורר רבינו לעלות לירושלים, ובשנת תל"ג אנו יודעים שכבר ישב בה ושימש כראש ישיבת 'בית יעקב'. לא ארכו הימים עד שנחשב לגדול חכמי ירושלים, וכפי שמעיה החיד"א: "וכבר ראיתי כתב יד ישן אשר התומים בו רבנן קדישי רבני ירושלים בדור שלפני פנינו וזה סדר החימתם: מהר"ש אלנאזי ראשון, ומהר"ש גומיזאן השני, והרב המגן שלישי, ומהר"י האגוזי בעל עץ חיים רביעי, ומהר"ר יצחק ביטון החמישי". כמו כן מצאנו בשנה זו, שרבינו חתום כראב"ד בישוב היהודי בשכ"ם.

ספרות ענפה הותיר לנו רבינו למורשה, ארבעה עשר ספרים, שהחיד"א בספרו שם הגדולים היה נותן בהם סימנים כשמו של רבינו, 'שלמה אלנאזי זלה"ה': 'שמע שלמה' - עה"ת (מטני נערך המארך בסמוך), 'לחם סתרים' - עמ"ס ע"ז, 'מעולפת ספרים' - מוסר, 'המון רבה' - מפתחות פסוקי התנ"ך במד"ר, 'אהבת עולם' - דרושים, (תאור) 'לעינים' - ביאור אגדות הש"ס ופירוקי אבות, 'צופי הלכות' - מערכות כללי התלמוד, חידושי ש"ס ורמב"ם, 'אפריון שלמה' - דרושים, 'זהב שיהב' - ביאור אגדות הש"ס וביאורי תוס', 'יבין שמועה' - ביאור ותוספות ע"ס הליכות עולם וכללי התלמוד לרבי יוסף קארו. 'אקנת שלמה' - ע"ס העיטור וסוד חר"מ, (קלווית) 'לעין' - ביאור אגדות חז"ל, 'חליכות אלי' - מערכות כללי התלמוד, 'הגהות בשפתי ישנים' - חידושים.

לאחר חיים מלאים תוכן בעשייה ובכתיבה, נתבקש רבינו לישיבה של מעלה בין השנים תמ"ד-תמ"ח, והובא למנוחות בבית הקברות בירושלים.

תורתו מנן לנו, היא מאירת עינינו, הוא ימליץ טוב בעדינו.

מי פטור מלעבוד בימות החול

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם: ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כל העשה בו מלאכה יומת: (לה, א-ב)

ולפי האמור, מבאר רבינו, כי אם היה נאמר 'ששת ימים תעשה מלאכה' ביחס לאדם, היה אפשר לטעות ולומר, שהציווי לעבוד כל ימות השבוע שנצטוו בני נח "ויום וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ", הוא ציווי שנשנה אף לישראל, ואז תהא אסורה המנוחה גם לישראל בכל ימות השבוע, זולת יום השבת שבו נצטוו ישראל בפרטות על מנוחה. משום כך, אמר הכתוב "תעשה", שמשמעותו, שאין העשייה מוטלת על האדם, אלא אף אם תיעשה המלאכה מאליה די בכך, ואין חיוב לעשות בפועל מלאכה בשאר ימות החול.

ואל תאמר, כי מוטב היה שלא לכתוב כלל את הפסוק "ששת ימים תעשה מלאכה" ולא היינו מכניסים ראשינו בדקדוקי לשון של "תעשה" ו"תעשה", כי כבר השמיענו רבי יוסי ברבי חנינא, שכל מצוה שנאמרה לבני נח ולא נשנתה בסיני, חייבים בה ישראל ולא הגויים. והיה אפשר לטעות ולומר שהציווי "ויום וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ" שנצטוו בו בני נח, מתייחס דוקא לישראל, ורק הם יתחייבו לעבוד בכל ימות השבוע אך הגויים אינם חייבים לעבוד. לכן הוצרך הכתוב לחזור ולשנותו בסיני "ששת ימים תעשה מלאכה" כדי לחייב את הגויים לעבוד כל השבוע וגם ללמד שישראל אינם חייבים לעבוד בשאר ימות החול.

ולכן, נאמר "אלה הדברים אשר צוה ה' לעשות אתם" בלשון רבים, כיון שיש בפסוק זה, שתי הוראות לישראל: האחת, "ששת ימים תעשה מלאכה". והיינו, לפטור את ישראל מעשיית מלאכה בימות השבוע, והשנית, ציווי על שמירת השבת שנאמר "וביום השביעי יהיה לכם קדש".

יש לדקדק במה שאמר הכתוב "אלה הדברים" שהוא לשון רבים, וסיים במצות השבת' שהיא מצוה אחת, והיה ראוי לומר 'זה הדבר'. ואי אפשר לדחות ולתרץ שכוננת הכתוב גם על ציווי המשכן הסמוך לציווי השבת, והרי הן שתי מצוות. שהרי לבניית המשכן ייחד הכתוב ציווי נפרד, שנאמר "ויאמר משה אל כל עדת בני ישראל לאמר, זה הדבר אשר צוה ה' לאמר: קחו מאתכם תרומה לה'" (שמות לה, ד-ה)? ועוד, מדוע הוצרך הכתוב להקדים "ששת ימים תעשה מלאכה" אם כל מטרתו היא לצוות על שמירת השבת? עוד יש לדקדק, שתיבת "תעשה" (בבנין 'פעל') מתייחסת למלאכה שהיא תיעשה מאליה, ומה טעם לא אמר 'תעשה' (בבנין 'קל') שמתייחס לאדם עצמו שהוא יעשה את המלאכה?

ומבאר הגאון רבינו שלמה אלנאזי (ראה אודותיו במדור הסמוך) בספרו שמע שלמה, בהקדים את דברי ריש לקיש (סנהדרין נח) שאמר, כי נכרי ששבת ממלאכה חייב מיתה, שנאמר "ויום וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ" (בראשית ח, כב). ואמר רבינא, כי לא רק אם שבת ביום השבת, אלא אפילו אם שבת בשאר ימות השבוע חייב מיתה, כיון שאין הגויים זכאים ליום מנוחה ממלאכתם (עי' רש"י שם ד"ה אמר רבינא).

עוד מקדים רבינו מ"ש בגמ' (שם נט.), אמר רבי יוסי ברבי חנינא, כל מצוה שנאמרה לבני נח ונשנית בסיני, נצטוו בה גם ישראל וגם בני נח. אולם אם נאמרה לבני נח ולא נשנית בסיני, רק ישראל נצטוו בה ולא בני נח. ע"ש. מכאן, שאם נאמרה המצוה לבני נח, בין אם נשנתה בסיני ובין אם לא נשנתה בסיני, חייבים בה ישראל.

